

מאבק היחיד בדת ובחברה בסיפורי פרישמן
עיון אנאליטי
صراع الفرد مع المجتمع في قصص دافيد فريشمك

المدرس المساعد
حامد مرهون حمد

מבוא

אין איזה סוג מן הספק ש החוקרים התמזגו בתאריכי החברות הישנות מצדדים שונים , פוליטיים, חברתיים או מחשבתיים. שהספרות נחשבת אחת תעודותיה של הידיעה החשובות ביותר שתאפשר להישען עליה ולשאוב את הידיעות ליצירות הגנוזות בחברה מהחברות שיהיה קשה לפעמים רבים לדעת אותן מתוך מקורותיה של הידיעה לפי הכתיבות הפוליטיות, החברתיות, פולסופיות וכ...⁽¹⁾

הסופר הוא צורתה של החברה , הנושאים שלו הם הבעות והרגשות עצמיות והשקפות החברה שלו שהוא חיי בה, סבלותו חלק מסבלות ההמון.⁽²⁾

לכן יהיה הסופר הוא הלשון המדבר על בעיותיו של היחיד. לכך בחרנו אחד הסופרים הבולטים בספרות העברית החדשה והוא הסופר **דוד פרישמן** (*). אחד סופרי תקופת ההשכלה. בחרנו ארבעה סיפורים קצרים מקובץ הסיפורים שלו "במדבר".

הקובץ כולל תשעה סיפורים קצרים. אגדות שענינן במסע בני ישראל במדבר סיני, אחר יציאת מצרים. באגדות אלה נשען על המסופר בסיפורי המקרא. אבל יורד מרמת המיתוס. מהסיפור ההיסטורי הכללי לאומי, אל רמת הפרט. בעת שמתרחשים אותם דברים גדולים עליהם מספר הכותב, יציאת בני ישראל מבית עבדם, מתן התורה והולדת

(1) – البحر اوي، د. ابراهيم : الأدب الصهيوني بين حريين حيران 1967 - تشرين 1973. المؤسسة العربية للدراسات والنشر، بيروت، 1977 ص 7.

(2) – السعد، جودت : الأدب الصهيوني الحديث بين الإرث والواقع، المؤسسة العربية للدراسات والنشر ، بيروت 1981 ص 85.

(***דוד פרישמן 1859 - 1922**: **משורר**, מבקר, ומספר עברי נולד בפולין בן משפחת סוחרים אמידה, למד בחדר ובבית מדרש. עם זאת רכש לו עוד בבית אביו השכלה כללית , סיפורו הראשון היה הסיפור "המורה צדק" נדפס בשנת תרל"ח ושירו הראשון נדפס ב"השחר" תרל"ט. לפרקים נוספים עיין : אברהם שאנן: מלון הספרות העברית החדשה והכללית, הוצאת יבנה, תל אביב 1978, עמ" 644.

העם – מה קורה ליחיד, איש הקטן שהיה עבד ובור, לנוכח השינויים הגדולים המתרחשים במקביל, והוא איננו מבין אותם, שכן יש בהם ניגוד לטבעו ולנטיית לבו⁽³⁾.

מאבק היחיד בדת ובחברה בסיפורי פרישמון

סיפור "הר סיני" הוא אחד הסיפורים האופייניים לרעיון מרכזי. גם הליריקה של פרישמון הגיעה בו לאחד מ הגלויים הטובים ביותר. אף על פי שרעיונו של סיפור המעשה ידוע בספרות העולם בכמה וכמה גירסות⁽⁴⁾

הסיפור הזה מכיל סיפור אהבה שבין שני אהובים (מושי, פועה), שהתאהבו בארץ מצרים ונסעו למדבר כדי להיות רחוקים מכל בני אדם והיתה ביניהם אהבה גדולה.

"ביום השלישי בבוקר נשאו את עיניהם ויראו והנה סגר עליהם פתאום המדבר הנורא, מדבר שור והערבה הגדולה רובצת לנוכח עיניהם עד אפסי מרחקים נוראים אשר לא תוכל העין להשיגם – והם נתנו פתאום בשחוק קולם וירונו. מה להם מדבר ומה להם ערבה? היו כחבצלת הנוכרייה אשר בגאיות, וכמו עגור המתעופף בשמים אשר לא יידע דאגה".⁽⁵⁾

שני האוהבים הצעירים, הם סמלי הגנתו של האדם הטבעי על גן – העדן שלו, שבאה לגזול ממנו החברה המקובלת את עול התורה. סודו של גן-עדן זה בהעדר החוק המרסן את האינסטינקט הטבעי. אושרו של האדם ה"טבעי" מתאר-בין השאר, בקטע הזה.⁽⁶⁾

"כל העולם אשר מסביב היה בעיניהם כלא היה וכלא נברא. השמים לא נחשבו בעיניהם בלתי אם ככל אשר היה להם דבר עם אהבתם, והאדמה – ככל אשר דרשו מעמה מעט אוכל או מעט טרפי פרי להחיות את נפשם, ומקץ רגע שכחו אותם ויזכרו רק את נפשם לבדם ואת אהבתם הגדולה. לא היה להם כל חפץ לראות פני אדם או לשאול דבר, כי השפיקו השנים איש לאחיו בכול, דבר לא חסרו. ויש כי כל המעשה אשר נעשה בחוץ ומסביב להם לא היה להם בלתי אם למשא ולמעמסה ולעול, ויש כי השמים היו להם למפריעים להפריע אותם מעבודת הקודש אשר להם. מאהבתם. ויש כי האדמה היתה להם למעצור ולעניין אשר ימנע אותם מתוכן חייהם הגדול".⁽⁷⁾

המדבר הרחב שהיה ריק נמלא אנשים, היה צר לפניהם, הרגישו שהמדבר לא יהיה להם רק, עזבו כל דבר אחריהם למען שיהיו לבדם אבל עכשיו הכל בא אחריהם.

⁽³⁾ יצחקי, ד"ר ידידיה: בהר סיני – סיפור לחג השבעות www.hofesh.org.il/20/2/2009-10:pm

⁽⁴⁾ – שאנן, אברהם: הספרות העברית החדשה לזרמיה, כרך שני, הוצאת מסדה, תל אביב, 1979, עמ"ס 244.

⁽⁵⁾ – מנצור, מנחם, מקראה של הספרות הברית החדשה למתקדמים, כ"א הוצאת כתב, ניו-יורק 1971, עמ"ס 58.

⁽⁶⁾ – שאנן, אברהם: הספרות העברית החדשה לזרמיה, עמ"ס 244.

⁽⁷⁾ – מנצור, מנחם, שם עמ"ס 58.

בבוקר התעוררו ולפתע ראו מחנה גדולה לפניהם, אנשים רבים עם כל החפצים שלהם:

" ויום אחד בבוקר והנה רעש גדול מסביב כרעש שעטת אלפי בני-אדם עם מחנות עדרים כבדים ורבים, עדרי צאן ובקר ובהמה רבה. ומושי ופועה השתאו מאוד. מי זה ערב את לבו להרוס לבוא עד פינתם השוקטת ולשדך את רבצם החבוי ולהחריד אותם מאושרם ואהבתם? – וכאשר יצאו פתח המערה וישאו את עיניהם, והנה עם רב ועצום מאוד חונה נגד ההר.

אז שמעו דבר זר ונפלא מאוד: תורה תינתן פה לעם הזה וחוקים ומשפטים...

"ופועה ומושי לא הבינו דבר. למה זה תורה? למה חוקים ומשפטים? – כמו בוז שכן על שפתי שניהם.

...והתורה תכבוש את כל העולם אשר מסביב, למקצה האדמה האחד ועד הקצה השני, והחוקים והמשפטים יכניעו תחתיהם את כל יושב הארץ, כל גוי ואדם אשר על פני-האדמה..."⁽⁸⁾.

קודש התורה משליט על כל העולם ולא רק את היהודים, התורה תהיה החוק והמשפט לכל בני האדם.

זאת אומרת, פרישמן אינו מתכחש לעקרונותיו הקודמים, הוא מבקש את המוסר הטבעי.⁽⁹⁾

בואה של החברה החדשה זו שלאחר מתן התורה משול להרוס האושר שהיה לאדם. פועה ומושי אינם מבינים התורה והחוקים לשם מה? בתוך כך נשאלת השאלה העיקרית.⁽¹⁰⁾

"למה תהיה תורה אשר כזאת לשים חתים בלחיי האדם ולמה לא יתנו לעצם החיים להיות כאשר הם ובאשר הם? – כמו לעג עלה על שפתם."⁽¹¹⁾

הרעיון המרכזי בסיפור הזה הוא החברה שתשים את הכבלים על חיי בני האדם, היא קובעת את נהגותם בכל דרך.

כי כל קהל (חברה) מן מהקהלים מחפש על כבלים ומבצעים חמורים כאשר הוא עומד בפני אייום להסכם שנמצא ביניהם. וגם תנקט מבצעים אנסיים כאשר אין קורה הסכמה ויהיו כמו השינויים מאיימים את אחודו של הקהל.⁽¹²⁾

⁽⁸⁾ - שם: עמ"59.

⁽⁹⁾ - שאנג, אברהם: הספרות העברית החדשה לזרמיה, עמ"245.

⁽¹⁰⁾ - שם.

⁽¹¹⁾ - מנצור, מנחם, עמ"59.

האדם הוא בצורה טבעית חופשי ושווא איזה דבר מכביל את החופשה שלו, לכן נראה כי גיבורי הסיפור כבר לא ידעו את המנוחה אחר מתן התורה וביאתה של החברה .

"לא ידעו עוד מנוחה – והם לא ידעו מדוע. כמו סבל מעמסה רבץ עליהם..." (13)

עכשיו אחר שידעו את השמחה הם סובלים את הפחד , הדבור עזב שפתייהם נעשו כמו זרים הם ולא כאהובים כאילו האהבה אותם עזבה והשאירה אותם במדבר יחידים , כי האהבה היא החיים לפי השקפת פרישמן ש האהבה היא סוד החיים, בלי האהבה אין כלום חיים אמיתיים :

" והדיבר חדל מפיהם ולא הוסיפו לדבר איש עם אחיו ימים על ימים. היו כאילמים" (14)

אולם גם האהבה העצומה הזאת נכחדה כליל על ידי התורה האלוהית , לכדה התורה את עצם החיים ותנועתם. (15)

הכבלים החברתיים והדתיים כובלים את נהגותו הטבעית של האדם , אינם ישארו לאדם להחליט את דרך החיים שהוא רוצה לעבור בו .

החברה משחיתה את האהבה של מושי ופועה והשמחה עזבה אותם. פועה השאירה את מושי לרדוף אחרי המחנה, וגם הוא עשה כמוה בלי שידעו למה עשו זה :

" והוא גם הוא הלך אחרי המחנה וידבק בו ונפשו לא ידעה מדוע כצל הלך. וכאשר פגש בפועה וטראהו, חש בנפשו פתאום כי בחלה רוחו בה ולא יוכל עוד כלכל את מבט עיניה, וינס מפניה. ופועה גם היא לא יכלה לשאת אותו ותתחמק מפניו כפעם בפעם. וישונום סר מהם עד עולם" (16)

המספר השתמש בפסוק " ו ישונום סר מהם עד עולם" לסמל כי החופש עזב אותם , כי השמחה שהיתה כתוצאת האהבה השאירה אותם בגלל כבלי הדת והחברה.

בסיפור "מחולות" דווד פרישמן מספר על שני אהובים שנקשרו באהבה עמוקה . פוט הבחור נתן לאהובתו תמנע טבעת זהב שנעשתה כל חייה.

(12) _ عبد المنعم، د.صبيح : الضبط الاجتماعي، مركز العراق للبحوث والدراسات الاستراتيجية، بغداد، 2009، ص105.

(13) מנצור, מנחם: עמ" 61. (13)

(14) שם: עמ" 62.

(15) - בן אור, אהרון: תולדות הספרות העברית החדשה, הוצאת יזרעאל, 1956, עמ" 97.

(16) - מנצור, מנחם: עמ" 62.

טבעת שק יבלה "תמנע" במדבר סיני מבחירה, רצתה כל נפשו בו, והיא ראתה בטבעת זו חזות כל חייה עמו, כשעזבה העלם עוד היתה עמה טבעתו, שהיתה לה לראי נפשו וממנו נשקפה לה התקווה כי עוד שוב ישוב אליה.⁽¹⁷⁾

" כצל אשר על הקיר נסע אחריה, ובפי החירות ניגש אליה פעם אחת בבוקר, ברגע אשר הבהיקה השמש במאוד מאוד, ויתן לה טבעת קטנה עשויה זהב שחוט וישם על אצבעה; אז ירדו קרני השמש על הטבעת, ותרחץ הטבעת ברוב האור, ותברק ותאר רגע אחד על כל סביבה. ברגע ההוא היטה העלם את קודקודו וישק לה נשיקה גדולה וארוכה, והנערה נשקה לו גם היא – ועיני הנערה השחורות והגדולות גדלו פי שניים מאשר היו".⁽¹⁸⁾

אבל האושר לא ימשך כי הבחיר עזב אותה בלי להסביר את הסיבה, פרישמן לא הבהיר למה הבחור עזב אותה כאילו רוצה מהקורא לדעת הסיבה לבדו, שהחיי המדבר הוטלו על היחיד דברים מחוץ לרצונו.

" במדבר סין נעלם העלם פתאום ולא נראה עוד מקצה הגבול ועד קצה הגבול, ויהיו רבים אשר אמרו, כי נקעה נפשו פתאום מעליה והוא שב מצרימה".⁽¹⁹⁾

תישאר "תמנע" מצדיקה ומשכנעת לבבה שהוא עוד יבוא אליה, כי קרה לו דבר מה. אחר כך ישוב אליה הוא לא ישקר לעולם:

"ומי אשר נתן טבעת אשר כזאת – לא ישקר לעולם. רק מקרה הוא; עוד מעט וישוב".⁽²⁰⁾

היתה לה הטבעת גם לסמל אהבתה וגם לסמל תקוותה, כי עוד ישוב אליה.⁽²¹⁾

" והנערה אימצה את הטבעת אל אצבעה מיום ליום יותר. והטבעת היתה לנשמת חייה, אשר בה תלתה את הנפש אשר לה ואת כל אשר בקרב הנפש הזאת. כל חלומותיה וכל משאת נפשה היו אצורים בטבעת ההיא ותהי לה הטבעת לסגולה ולקמיע ולגר תמיד אשר יאיר את החושך".⁽²²⁾

⁽¹⁷⁾ – לחובר, פ: תולדות הספרות העברית החדשה, ספר שלישי, הוצאת דביר, תל אביב 1966 עמ"ס 95.

⁽¹⁸⁾ <http://www.benyehuda.org/frischmann/index.html>. 15/1/2009 - 8:pm

⁽¹⁹⁾ <http://www.benyehuda.org>.

⁽²⁰⁾ <http://www.benyehuda.org>.

⁽²¹⁾ בן אור, אהרון : שם. עמ"ס 97.

⁽²²⁾ <http://www.benyehuda.org>.

החל אחר כך המאבק בין תמנע לבין החברה, כאשר האנשים במחנה רצו לעשות את עגלת הזהב** הם לקחו כל חוליות הזהב, הנשים נתנו כל מה שהיה להם. אבל תמנע לא תיתן את הטבעת, הטבעת היא התקווה לשוב פוט לה, הטבעת היא כל חייה :

" ככה באה העגלה גם עד פתח האוהל אשר לתמנע. ותמנע עומדת פתח האוהל וטבעתה על אצבעה. לא! את כל אשר לה תיתן, ורק לא את הטבעת הזאת. הן בטבעת הזאת טבועים כל חייה וכל אשר לה וכל אשר היה לה, ומי יודע אם לא טבוע בה כל אשר יהיה לה עוד. את הטבעת הזאת לא תיתן. לא תיתן! לא תיתן!" (23)

אבל "תמנע" אינה יכולה לסבל את מועקת החברה עליה לתת את הטבעת שלה לעשות עגלה. היא עכשיו בפרשת דרכים אם כן תיתן את הטבעת להם והטבעת היא כל חייה או תהיה שנויה מהחברה.

אחר כך נתנה את הטבעת בלי שתדע למה עשתה זו:

" ובטרם תדע את אשר היא עושה והנה שמטה הטבעת מעל האצבע ועוד רגע והנה היא בתוך גל הזהב הגדול אשר בתוך העגלה. ברגע הזה חשה כי נקרע דבר-מה בתוך לבה וניתק בפתע פתאום ולבה נעשה ריק, וגם העגלה נעלמה וכל האנשים נעלמו והשמש כבתה רגע אחד ויהי חושך מסביב. ברגע ההוא ידעה הנערה פתאום כי עד עולם לא ישוב עוד בחירה וכי מת עליה לנצח נצחים!" (24)

פרישמן רוצה להסביר מתוך הסיפור כי האדם אינו יכול לעמוד בפני החברה אם רוצה איזה דבר, כוח החברה גדול ביותר לפני יכולת היחיד.

ברגע זה תמנע יודעת כי בחורה לא ישוב אליה עוד. תהיה יחידה מחדש. העולם בעיניה חושך נעשה. החברה היא תמיד הסיבה הראשית בהשמדת חיי היחיד לא

** - עגלת הזהב : ספר שמות: לא יח ויתן אל-מ'שה, ככל תו לדבר אתו בקר סיני, שני, לח'ת העדת-לח'ת אבן, כתבים באצבע אל'הים. לב'א וירא העם, פי-ב'ש'ש מ'שה לרדת מן-ההר; ויקהל העם על-אמר'ן, וי'אמרו אליו קום עשה-לנו אל'הים אשר ילכו לפנינו--פי-זה מ'שה האיש אשר העלנו מארץ מצרים, ל'א ידענו מה-היה לו. לב'ב וי'אמר אל'הם, אהר'ן, פרקו נזמי הזהב, אשר באזני גשיכם בניכם ובג'תיכם; והביאו, אלי. לב'ג ויתפרקו, כל-העם, את-נזמי הזהב, אשר באזניהם; וביאו, אל-אהר'ן. לב'ד ויקח מידם, ויצר אתו בקרט, ויעשהו, עגל מסכה; וי'אמרו--אל'היך ישאל, אשר העלך מארץ מצרים. לב'ה וירא אהר'ן, ויבן מזבח לפניו; ויקרא אהר'ן וי'אמר, חג ליהנה מחר. לב'ו וישפיו, ממחרת, ויעלו על'ת, ויגשו שלמים; וישב העם לאכ'ל ושתו, ויקמו לצחק. {פ}

<http://www.benyehuda.org> . (23)

<http://www.benyehuda.org> . (24)

תישאר לו איזה זיכרון. פרישמן מביע את בקורתו בקשר החברה שהשמידה את עולמה של הבחורה.

אין עוד נשמה בקרבה, כי אם בחירה לבדו, אין עוד בחיר- לבה, כי אם טבעת, אין עוד טבעת, כי אם אלוהים, ואלוהים זה לקח אותו ממנה, סערת המחול האחרון הפילה פחד על העם, איש איש ברח על נפשו, ותמנע לא פסקה ממחולה עד יציאת הנשמה... ורעיון מר מנקרבמוח: אלוהים אינו הגואל אלא; המאמללאת הבריות.⁽²⁵⁾
בסוף מתה תמנע בגלל המקרה הזה.

" ופתאום נפלה על הארץ. כאשר הרימו אותה מעל הארץ, ראו כי מתה".⁽²⁶⁾

בסיפור "סורר ומורה" נראה שהיחיד החל במאבק במשפטי התורה והכוהנים יחד. בתחלת הסיפור תעלה השאלה הזאת מי נתן את החוק לכוהנים לשלוט על חיי האנשים? מי הוא משה? למה השליט על העם:

" מי לנו זה משה האיש אשר התנשא עלינו פתאום להיות לנו כל היום למצווה ואהרון אחיו מי הוא אשר שָׁמוּ לנו בן-לילה לכוהן? "⁽²⁷⁾

פרישמן מביע את מרדו נגד השלטון בצורה כללית ולא נגד משה, הנה הוא לא מסרב אשיותו של משה בעצמו כגואל את היהודים. הוא מסרב את השלטון ש מכבל את חיי היהודים בחוקיו.

פרישמן מתאר את "קהת" ג יבור הסיפור כי הוא אדם בעל לב טוב, יש לו רצון עצום ביותר, אינו כובל באיזה דבר, הוא בן חורין כמו שברא אלוהים מעזיר את הענים:

" שובב הנער ופורע כל-מוסר ועובר כל-חוק ברגע אשר תבואֵהו שרירות לבו העז – ובכל-זה אין בכל גבול ישראל שני כמוהו טוב-לב ונדיב ומלא-חמלה אשר יכאב עם כל נענה ויבך עם כל רָעֵב".⁽²⁸⁾

קהת בן המדבר, הוא למעשה פאציפיסט בעל מצפון נציגה המושלם של האנושות הטבעית, הוא מלמד אותנו הלכות שלום ואהבת אדם לאדם.⁽²⁹⁾

" למה לנו צבא? למה לנו להילחם? למה זה יקום אדם על אדם כמוהו וירָצְחוּ נפש ושפך דמו ארצה חינם? לא נצא! לא נצא!"⁽³⁰⁾

⁽²⁵⁾ בן אורי, אהרון : שם. עמ"97.

⁽²⁶⁾ <http://www.benyehuda.org>.

⁽²⁷⁾ <http://www.benyehuda.org>.

⁽²⁸⁾ <http://www.benyehuda.org>.

⁽²⁹⁾ שאנן, אברהם : הספרות העברית החדשה לזרמיה, עמ"247.

⁽³⁰⁾ <http://www.benyehuda.org>.

ופרישמן קרא את היהודים כי ישקיעו כל רגע תגיש להם בחיים ויתענגו בו כי אין חיים עוד להם, הוא מכחיש את החיים בעולם הבא בלשונו של קהת:

"רק אכול ושתי והתענג על כל אשר יתן הרגע! מחר נמות והיום נתענג! אין תכלית ואין מטרה ואין חיי-עתידות". ⁽³¹⁾

קהת הוא חופשי לנפשו, מטיח הוא את דבריו הקשים נגד השליטים ואף מנסה להמריד את בני עמו. ⁽³²⁾

ממלכת הכוהנים היתה השלטון הראשי בהחברה ואין זכות לאיזה אדם שרוצה להתנגד בחוקיה.

הכוהן ייצג את היסוד היציב והשמרני באומה, הוא היה בן מעמד קבוע ומוגבל, שהכהונה היתה נחלתו "תופס התורה" הנתונה ומפרשה, ושומר בקפדנות על הפולחן הדתי. ⁽³³⁾

הכוהנים יגנבו את בני העם בשם התורה כמו שמפריש פרישמן בקטע הזה:

"ואולם דבר אחד קטן תנוני ואספר לכם: רק רחל אחת קטנה השאיר לה אישה במותו, וכאשר באה לגזוז את צמרה, עלה הכוהן הקרוב אל ביתה ויקח את הצמר ויאמר: לי הוא, וכאשר צעקה אליו על-דבר הגזלה הזאת, ענה: חוק הוא, ככה צווה אותנו משה". ⁽³⁴⁾

גיבוריו אינם האספסוף המטופש בסיפורי התורה אלא אנשים תאבי חיים ולמודי מאבקים שרוצים רק את החופש המגיע להם בדין ובצדק ואותו מונעים מהם הכוהנים הרצחניים והמושחתים. פרישמן היה מעריץ של התנ"ך אך בו בזמן חתר נגד רוחו ורעיונותיו ביצירתו שלו. ⁽³⁵⁾

פרישמן מתח בקורתו על הכוהנים ולא נגד התורה עצמה, הוא חושב שהכוהנים עובדים דברים מחוץ להוראות התורה ומתוך הבקורת הזאת רוצה להשפיע על בני דורו למען שינוי המציאות.

⁽³¹⁾ <http://www.benyehuda.org>.

⁽³²⁾ שאנן, אברהם: הספרות העברית החדשה לזרמיה, עמ"ס 248.

⁽³³⁾ מוריס, ד"ר נתן: תולדות החינוך של עם ישראל מימי קדם עד סוף תקופת התלמוד, הוצאת ראובן

מס, ירושלים, 1977, עמ"ס 53-54.

⁽³⁴⁾ <http://www.benyehuda.org>.

⁽³⁵⁾ שיד, אלי: דווד פרישמן: דור במדבר - <http://www.e-mago.co.il>

המצב הזה מגיע בהוריו של "קהת" למשך ידיהם ממנו מול הכוהנים, ומספרים להם כי הוא לא שומע את דבריהם, הוא סוטה מהדרך הנכון שהסדירו לו משפטי התורה. אושמים אותו בדברים רעים ונוראים:

" בננו זה, קהת, בן-פגעיאל ובני, סורר ומורה. ארור הלילה אשר נתן לי גבר הריון וארור היום אשר ילדתיו! אוי לי אם אומר ואוי לי אם אחשה! ואולם דעו: בננו זה איננו שומע בקולנו. שלשום הרים יד על אמו להכותה ואתמול קילל את אביו. זולל הוא וסובא, עם לצים יתהלך ועם זונות יפְרֵד יִסְרְנו אותו והוא לא לקח מוסר. ועתה הנה זה באנו, תפשנו אותו והבאנו אותו אליכם."⁽³⁶⁾

הנה נראה את הכוח של החברה שהשליט על בני האדם, אפילו ההורים מושכים ידיהם מילדיהם למען לפייס את קהל הכוהנים. לכן יהיה היחיד קורבנה של החברה ובכל אכזרות הכוהנים גוזרים על קהת למות בגלל ש סירב את משפטיהם ולא היה כמו שהם רוצים:

"הנה משפט אלוהים: כל בן סורר ומורה אשר איננו שומע בקול אביו או בקול אמו, אשר את אמו יכה ואת אביו יקלל, משפט מוות לו. כל יושבי מושבו ירגמוהו באבנים וביערו את הרע מקרבם. את האבן הראשונה תשלך עליו אמו..."⁽³⁷⁾

קהת בן פגעיאל הוא דמות של לוחם, מורד במלכות לכל דבר. מדבריו למדים אנו מה טיבה של מלכות זו, ששמה ממלכת כ והנים מה טיבו של הכוח הקם עליה. שעה שאנו עוקבים אחר התרסות אלה, מציירת מלכות, שאינה בהכרח תורת משה בהתנגשות. ברעיונות טבוע חותם האקטואליות, התנגשות בין גורמים אחרים, לא דווקא יהודיים. פרישמן מזהה אמנם את צורת משה עם חוקת המדינה הרודנית, אך מדברי קהת ניכר למי הכוונה.

פרישמן רואה לנגד עיניו חברה מדינית מגובשת, שמקורה בתורה כתובה, אותה כפו השליטים על המון העם, תורת מדינה זו, פרי השכלתנות האנושית וניגודו הגמור של הטבע האנושי בטהורו, קודם למתן התורה או קודם להתפתחות הקידמה. היא שללה את אושרו של האדם זאת עבר ראינו. עתה היא שוללת גם את מוסריותו של האדם. ההתנגשות היא איפוא בין המוסרי לבלתי- מוסרי. קהת המסרב לקבל את מרותה של ממלכת הכהנים, מפתח תורה מוסרית, שהיא כולה שלילת השלטון והחברה המדינית. המניעים למרד בשם המוסריות, זהים עם המניעים למרד בשם האושר הפרטי. באלה כבאלה יש מן האינדיבידואליזם, שסופו להיכרת בידי החברה המדינית, הרואה את עצמה

<http://www.benyehuda.org>.⁽³⁶⁾

<http://www.benyehuda.org>.⁽³⁷⁾

כחזות הכל ואת נתיניה כחומר ביד היוצר. היא גזרה על קיומו של היחיד והוא מנסה להמרות את פיה.⁽³⁸⁾

ובסיפור "המקושש" גם מטפל פרישמן בענין אכזרות ממלכת הכהנים וחוקיה, אך בצורה שונה מסיפור "סורר ומורה" כי בסיפור הזה היה ג'בור הסיפור איש מורד, אבל בסיפור המוקשש הוא איש עני אינו מורד בחוקי התורה, אף על פי כן החוקים לא שארו אותו.

פרישמן הפריש כי החוקים בלי אנושי ים כי הוא טיפל בסיפור הזה בחוק יום שבת***, ולא שכח להפריש כי מקרי הסיפור קרו בימי ממלכת הכהנים, זה סימן אחר שכל הדברים הנוראים קרו בימיה:

"והימים ימי ממלכת-הכהנים החדשה, אשר קמה זה לפני שבועות וחודשים אחדים בסביבי הר סיני, והיא עוד נעה ונדה ולא עמדה עוד הכן, ועדת כוהנים ונשיאים, פקידים ושוטרים התאמצו כל היום ויהיו מבקשים תחבולות תמיד לבצר אותה ולתת לה תוקף. אותות הוראו ומופתים נעשו בשמים ובארץ, למען קנות את לב העם, אבל העם עמד מנגד וימשוך בכתפיו. חוקים ניתנו ומשפטים הובאו על לוחות אבנים מן השמים, למען הפלות את העם החדש מיתר העמים ולמען הגביל בינו וביניהם היטב".⁽³⁹⁾

האדם בטבעו אינו אוהב את החוקים ש מכבלים את חופשו, לכן העם לא התעניין למשפטים החדשים האלה, לכן הכהנים פנו לכוח למען הטלת את המשפטים על האנשים:

" אבל העם עמד מרחוק ויהי שומע רגע, ולא האמין. אז הוחל לנסות אליו בדרך חדשה: ביד חזקה ובשבטי ברזל ובעונשים קשים ".⁽⁴⁰⁾

החוק החדש היה חוק יום השבת שהטיל על בני האדם להפסקת את עבודתם ביום הזה, ויהיה היום רק לאלוהים, וכל אדם אינו מתחייב בחוק הזה יהיה המות גורלו:

⁽³⁸⁾ שאנן, אברהם: הספרות העברית החדשה לזרמיה, עמ"ל 247.

***- משפט יום שבת בא בהשמות: לא יב וי'אמר יהנה, אל-מ'שה לאמר. לא יג ואתה דבר אל-בני ישראל, לאמר, אך את-שבת תי, תשמ'רו: כי אות הוא ביני וביניכם, לד'ר'תיכם--לדעת, כי אני יהנה מקדשכם. לא יד ושמרתם, את-השבת, כי ק'דש הוא, לכם; מחל'ליה, מות יומת--כי כל-הע'שה בה מלאכה, ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמיה. לא טו ושבת ימים, יעשה מלאכה, וביום השביעי שבת שבתון ק'דש, ליהנה; כל-הע'שה מלאכה ביום השבת, מות יומת. לא טז ושמרו בני-ישראל, את-השבת, לעשות את-השבת לד'ר'תם, ברית עולם. לא יז ביני, ובין בני ישראל--אות הוא, לע'לם: כי-ששת ימים, עשה יהנה את-השמים ואת-הארץ, וביום השביעי, שבת וינפש.

⁽³⁹⁾ <http://www.benyehuda.org>.

⁽⁴⁰⁾ <http://www.benyehuda.org>.

" ששת ימים תיעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש שבת שבתון לאדוני כל העושה בו מלאכה – – יומת". יומת " (41)

הדמות המרכזית בסיפור היא דמות איש פשוט ועני בשם גוג בן-בכר, אינו מבין את משפט יום שבת, מצאו אותו באחד הימים מקושש עצים :

" אז מצאו יום אחד, והיום יום שבת, והנה איש עומד בשדה כפוף תחתיו ומראה לו כמראה איש המבקש על-פני האדמה דבר אשר אבד ממנו. ברגע שהוא הרים האיש את ראשו מעט. הפנים היו חיוורים מאוד והלחיים צומקות, ואולם השפתיים היום כחולות. כאשר ניגשו אליו, הכירו אחדים מן האנשים אותו, ויראו כי הוא גוג בן-בכר חרש העצים. אבל בעוד רגע שב ויהי כפוף לארץ כבראשונה. אז ראו כי הוא מקושש עצים מעל פני האדמה – ויחזיקו בו." (42)

עמד נבוך אינו יודע מה עשה, לא הבין שום דבר, האם קשוש העצים אושם, הנה נראה כמה האיש פשוט, כאשר שאלו אותו למה עשה זה אינו מבין דבר:

" וכאשר שאלו אותו: למה עשה את הדבר הרע הזה לקושש עצים על-פני השדה ביום השבת, לא ידע מה לענות, ואת עיניו נשא על סביביו כמבקש עזרה. והאיש לא ידע עד-מה את אשר הם מבקשים מעמו, ולמה-זה לא ייצא איש אל השדה לקושש עצים, ואיך זה עשה רע כי קושש אותם בשבת. את השבת לא ידע כל-מאומה עוד. רגע אחד עמד נבהל." (43)

גוג השיב על שאלות של שוטרים כי יש לו אשה חולה עם ילדים חולים גם, זו הקדמה מקדים אותה פרישמן להפרשת המצב האנושי של גוג בשביל לבאר כמה היא אכזרית ממלכת הכהנים:

" אשתי חולה, ארבעה ילדים לי ושלושה מהם חולים. זה אחד-עשר יום חולים. אין לי כל בבית..... אז יצאתי השדה לקושש לי מעט עצים ולהביא אל האשה ואל הילדים. אבל האנשים בשדה לא נתנוני לקושש..." (44)

המרחק בין גוג ובין משפטיה של ממלכת הכהנים הוא המרחק שבין האדם החי האינסטינקטים הטבעיים שלו ובין החברה המדינית המתקדמת, המבססת את שלטונה החוק שנועד לעצב את דמות החברה החדשה. יהודית? אמנם בכל הסיפורים האלה מדובר

<http://www.benyehuda.org>. (41)

<http://www.benyehuda.org>. (42)

<http://www.benyehuda.org>. (43)

<http://www.benyehuda.org>. (44)

על ההתנגשות בין האינסטינקטים ובין תורת משה. ברם כוונתו של פרישמן היא להרחיב את תחום המאבק: הפרט והחברה המדינית. ⁽⁴⁵⁾

פרישמן גם בסיפור הזה הדגיש שהמרחק בין האדם לבין המשפט היה גדול מאד, המשפט אינו מעוניין ברגשו של היחיד, על פי אף שגוג הפריש לפני הכהנים למה עשה זה, הכהנים לא רחמו את גוג והשפיטו עליו למות:

" בשם אדוני ובשם משה! ואתם שמעו: – בחודש השמיני בארבעה-עשר בו, בשנה הראשונה לממלכת הכהנים, באו אנשים אל השדה, והמה עדים, וימצאו את גוג בן-בכר, זבולוני, איש חרש-עצים, והוא מקושש עצים על-פני האדמה, והיום יום שבת. אז תפשו אותו האנשים המוצאים אותו ויקריבו אותו אל העזרה, עזרת משה ואהרן וכל העדה, ויעידוהו לאמר: כזאת וכזאת עשית: את השבת חיללת אשר אמר אדוני לא תחללנה כי אות היא ביני ובינך לעולם; עשית בה מלאכה אשר לא תיעשה, כי קוששת עצים בשדה, ואת אדוני אלוהיך לא יראת אשר אמר: עגוש ייענש קשה כל העושה מלאכה ביום ההוא, מות יומת ותיכרת הנפש ההיא מעמיה! ולכן זה הדבר אשר דיבר אדוני אל משה היום מן הענן לאמור: מות יומת האיש, גוג בן-בכר זה מות יומת, רגום אותו באבנים על העדה מחוץ למחנה, ואני הכוהן פינחס בן-אלעזר בן-אהרן בן-עמרם שונה באוזניכם פה את הדברים האלה: מות יומת האיש, גוג בן-בכר זה מות יומת! " ⁽⁴⁶⁾

פרישמן מדגיש בקטע הזה כי הכהנים עשו כל הדברים הנוראים בשם האל ומשה, הוא כיוון את בקורתו נגד הכהנים שהם מפרישים את חוקי התורה כמו שהם רוצים והקורבן יהיה היחיד.

גם ביקר את אנשי החברה שלא עשו שום דבר להציל את גוג, והם תמכו על משפטם של הכהנים:

" וכל האנשים מסביב, אשר שמעו, ענו ואמרו: אמן ואמן! " ⁽⁴⁷⁾

⁽⁴⁵⁾ שאנן, אברהם: הספרות העברית החדשה לזרמיה, עמ"ס 246.

⁽⁴⁶⁾ <http://www.benyehuda.org>.

⁽⁴⁷⁾ <http://www.benyehuda.org>.

קורות

1. البحراوي، ابراهيم: الادب الصهيوني بين حربين حزيران 1967- تشرين 1973، المؤسسة العربية للدراسات والنشر، بيروت، 1977.

2. السعد، جودت: الادب الصهيوني الحديث بين الارث والواقع، المؤسسة العربية للدراسات والنشر، بيروت 1981.

המסקנות

הסיפורים שטיפלנו בהם במחקר הזה הצטיינו בהפרשת המשמעות והמטרה. דווד פרישמן נשען בסגנון פשוט וקל למען שהקורא יבין בקלות משהו רוצה להעביר לו מהרעיונות. הסופר היה מצליח בבחירת הזמן והמקום לסיפורים שהיה בזמן מסע היהודים במדבר סיני. לפי דעתי הזמן והמקום האמיתיים הם שיצרו החברה הישראלית בכל פרקיו.

פרישמן הפנה את בקורתו נגד משפטי התורה שהיו אכזריים ואינם מעוניינים ברגשי היחיד, פרישמן הוא לא מסרב את התנ"ך להפך הוא רוצה לתקן את התנ"ך, גם הפנה את בקורתו נגד קהל הכהנים שהיו הסיבה בבורות היהודים לפי דעתו של פרישמן.

דמיות הסיפורים היו דמיוניות אנשיות בלתי הסתבכות, פשוטות מתנהגות בצורה טבעית רק רוצות חיים חופשיים בלי כבלים.

-
3. عبد المنعم، د.صبيح : الضبط الاجتماعي، مركز العراق للبحوث والدراسات الاستراتيجية، بغداد، 2009.
 4. ספר תורה וכתובים נביאים, לונדון, 1957.
 5. שאנן, אברהם: מלון הספרות העברית החדשה והכללית: הוצאת יבנה, תל אביב 1978.
 6. _____: הספרות העברית החדשה לזרמיה, כרך שני, הוצאת מסדה, תל אביב, 1979.
 7. מנצור, מנחם: מקראה של הספרות העברית החדשה למתקדמים, כ"א הוצאת כתבי-ניו-יורק, 1971.
 8. בן אורי, אהרון: תולדות הספרות העברית החדשה: הוצאת יזרעאל, 1956.
 9. מוריס ד"ר נתן: תולדות החינוך של עם ישראל מימי קדם עד סוף תקופת התלמוד, הוצאת ראובן מס, ירושלים, 1977.
 10. פ. לחובר: תולדות הספרות העברית החדשה: ספר שלישי, הוצאת דביר תל אביב, 1966.
 11. ד. איילון-פ. שנער: מלון ערבי – עברי ללשון הערבית החדשה, הוצאת מאגנס, ירושלים, 1959.
 21. <http://www.benyehuda.org/frischmann/index.html>. 15/1/2009 / 8:pm.
 31. יצחקי, ד"ר ידידיה: בהר סיני – סיפור לחג השבעות www.hofesh.org.il/20/2/2009-10:pm
 41. שיד, אלי: דווד פרישמן: דור במדבר. http://www.e_mago.co.il

פרישמך הפריש בסיפורים האלה שהיחיד הברא שנהנה בחופש טבעי אינו יכול לקבל החיים בחברה עריצה ואכזרית שמכבלה את טבעו. נראה זה מתוך מות גיבורי הסיפורים בסוף הסיפורים וזה סמל לכך.

שולים